

ÖZBEKİSTAN BİLGİ NOTU

Şubat 2022

EKONOMİK ARAŞTIRMALAR

arastirma@deik.org.tr

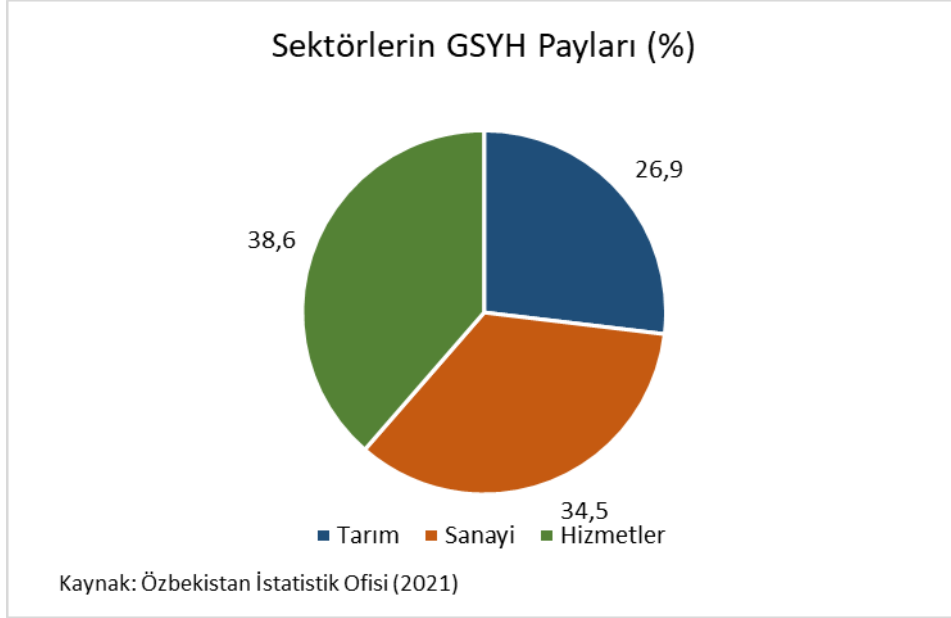
ÖZBEKİSTAN GÜNCEL VERİLER

GÖSTERGE	DEĞER	2019	2020	2021
GSYH (cari fiyatlarla)	Milyar USD	59,9	59,9	68,4
Büyüme	%	5,7	1,7	7,4
Nüfus	Milyon Kişi	33,2	33,9	34,5
Kişi Başı Gelir	USD	1.801	1.767	1.983
Enflasyon	%	14,5	12,8	10
İşsizlik Oranı	%	9	10,5	-
Cari Denge / GSYH	%	-5,6	-5	-6
Bütçe Dengesi / GSYH	%	-0,2	-3,1	-3,5
İhracat	Milyar USD	14,3	13,1	16,6
İthalat	Milyar USD	21,9	20	25,5

Kaynak: IMF KEG Ekim 2021, Trademap, Özbekistan İstatistik Ofisi ve Maliye Bakanlığı (2021 işsizlik oranı resmi olarak açıklanmamıştır. 2021 Cari denge ve Bütçe dengesi IMF tahminidir.)

1. ÖZBEKİSTAN EKONOMİSİ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Özbekistan ekonomisinin sektörel dağılımı şu şekildedir:

Özbekistan ekonomisi, Sovyet döneminde yoğun bir şekilde pamuk ve tahıl üretimine bağımlı durumda iken 1991’de bağımsızlığını kazanmasından sonra, tarımsal üretimini çeşitlendirmiş, maden ve doğalgaz ihracat kapasitesini geliştirmiştir. Ülkenin 594 milyon varil ham petrol rezervi ve 1,8 trilyon metreküp doğalgaz rezervi olduğu tahmin edilmektedir.

Tarımın milli gelirdeki payı 2021 verilerine göre %26,9 seviyesindedir. İklimin pamuk ve hayvan yetiştiriciliğine elverişli olduğu ülkede tarımsal üretimin %68’i dekhkan çiftliklerinden (tüm tarım arazileri devletindir, çiftlikler kişisel iştirak arazisi olarak tanımlanır) sağlanmaktadır.

Sanayinin milli gelirdeki payı %34,5 olup Sovyetler döneminde başlayan metalürji sanayisi tüm sanayinin dörtte birini oluşturmaktadır. Orta Asya ülkelerine makine satışı da yapılan ülkede motorlu araç, römork ve yarı römork imalatları, içecek ve tekstil sektörleri öne çıkmaktadır.

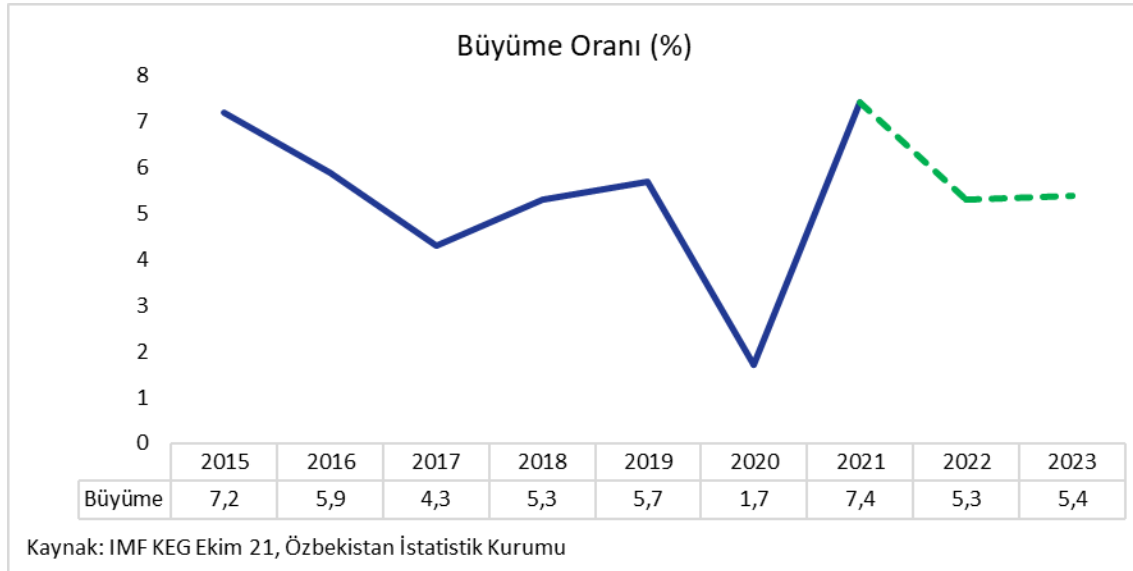
Özbekistan’ın ilk Cumhurbaşkanı İslam Karimov 25 yıl yönetimde kalmıştır. Eylül 2016’da vefat eden Karimov’un yerine eski Başbakan Shavkat Mirziyoyev geçmiştir. Özbekistan’ın dışı açılmasına yönelik reform programı başlatan Mirziyoyev, Özbekistan’ın komşularıyla olan ilişkilerini geliştirmiş ve çeşitli ekonomik, adli ve sosyal reformlar başlatmıştır. Ticaret bariyerlerini kaldıran, dalgalı kur rejimlerine geçen ülke yabancı yatırımcıya yönelmiştir.

Ülke ekonomisi, 2007 ile 2016 yılları arasında ortalama %7,7 oranında büyümüştür. 2017 yılında tarım sektöründe büyümenin %1 seviyelerine düşmesiyle ekonomi %4,3 genişlerken inşaat sanayinde büyüme %6, sanayide ise %3,6 olarak gerçekleşmiştir.

2018 yılında ise, ülke başlattığı reform çalışmalarıyla ekonomide bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Sanayi ve inşaat sektörlerinde sırasıyla %8 ve %14 seviyesinde büyüme yaşanması, ekonominin %5 üzerinde büyümesinde etkili olmuştur. 2019 yılında tarım sektörünün %3 ile geçmiş birkaç yıla göre daha iyi genişlemesi, sanayi ve inşaat sektörlerinin güçlü seyrini koruması ile büyüme bu yılda %5,7 olmuştur.

2020 yılı salgınına rağmen, Özbekistan bu krize nispeten güçlü makroekonomik temellerle girmiştir. 2020 yılının ilk yarısında Covid-19 ülke ekonomisini ciddi şekilde vursa da ülkenin kriz karşısında uyguladığı önlemler sayesinde Özbekistan ekonomisi toparlanma yoluna girerek 2020 yılında %1,7 genişlemiştir. 2021 yılında ise salgının hafiflemesi, tarım sanayi ve hizmetler sektörlerinin toparlanması ekonomiyi olumlu etkileyerek ülkenin bu yılda %7,4 büyümesini sağlamıştır.

2022-2023 yılları arasında ise Özbekistan'ın sırasıyla %5,5 ve %5,4 büyüyeceği öngörülmektedir.

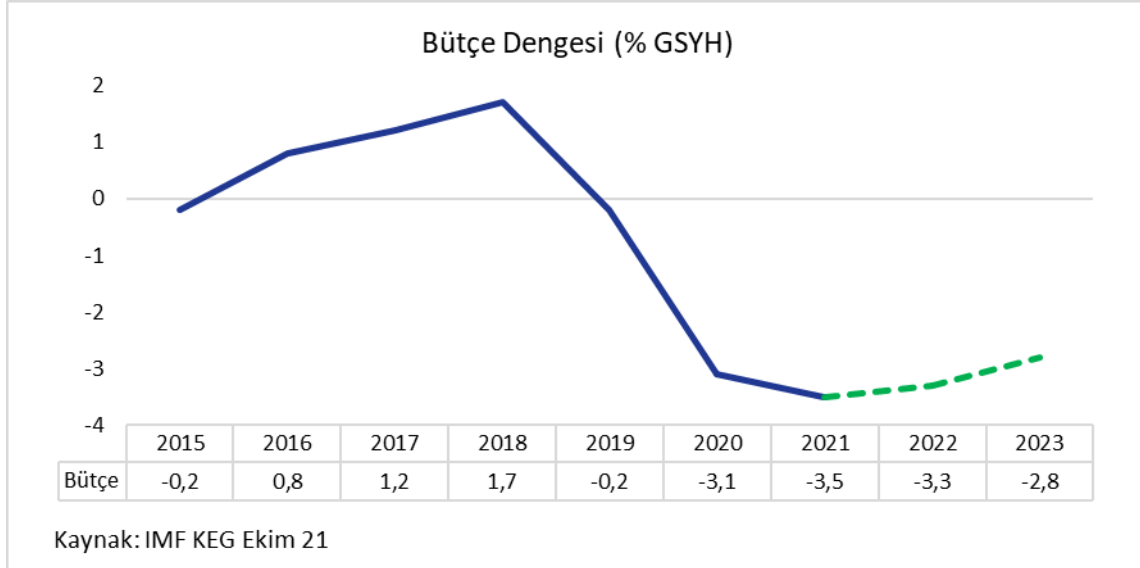

2. ÖZBEKİSTAN BÜTÇE DENGESİ

2015 ve 2019 yıllarında bütçe açığı %0,2 olurken 2016 ile 2017 yıllarında kamu bütçesi %1,2'yi geçmeyecek şekilde fazla vermiştir.

2020 yılı bütçesi, sağlık, sosyal yardım, yatırım ve işletmelere destek olacak şekilde revize edildi. Gelirlerde beklenen kayıpla birlikte değiştirilen bütçenin, kamu maliyesindeki açığın yüksek seviyelere çıkacağı öngörülünce, Özbekistan Merkez Bankası, politika faizini 200 baz puan artırarak %14'e yükseltti ve bankalara ek likidite sağlayarak krediyi destekledi. Ayrıca, bankalar hane halklarının ve etkilenen firmaların kredi ödemelerini ertelemelerine izin vermeye teşvik edildi. Böylece, büyük ölçüde finansal rahatlama sağlandı. 2020 yılında GSYH cinsinden %7 açık vereceği öngörülen kamu maliyesi alınan önlemler sayesinde %3,1 açık vermiştir.

2021 yılında KDV'nin bütçe gelirleri içerisindeki payının %32, kurumlar vergisinin ise %19 seviyesine yükseltilmesi hedeflenmiş, kamu harcamalarının yarısından fazlası ise sosyal harcamalara (petrol sübvansiyonu vb.) gideceği öngörülmüştür. 2021 yılında ülkenin GSYH cinsinden %3,5 açık verdikten sonra 2023 yılında %2,8 oranında açık vereceği tahmin edilmektedir.

3. ÖZBEKİSTAN CARİ DENGESİ

Özbekistan'da dış ticaret dengesi açık verirken yurtdışında yaşayan Özbek vatandaşların döviz gelirleri ile cari denge pozitif gerçekleşebilmektedir.

2015 yılında GSYH cinsinden %1 fazla veren Özbekistan cari dengesi 2017 yılında %2,4 fazla vermiştir. 2015 yılında 2,5 milyar USD olan yurtdışında yaşayan Özbek vatandaşların döviz gelirleri 2017 yılında 4,3 milyar USD'ye çıkarak cari dengenin iyileşmesinde etkili olmuştur.

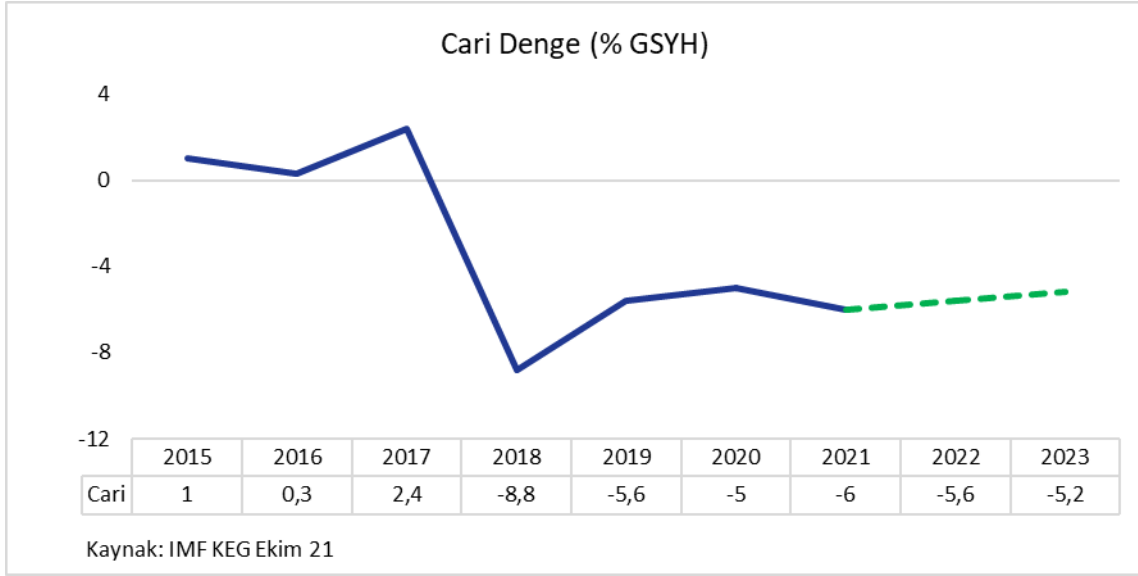
2017 yılda ödemeler dengesi hesabına göre, 4,1 milyar USD olan dış ticaret açığı 2018 yılında 9,3 milyar USD'ye kadar yükselmiştir. Fabrikaların güncellenmesi amacıyla makineler ithalatının yükselmesi dış ticaret açığının artmasında etkili olmuştur. Öte yandan, transfer gelirleri ise 2017'dekine yakın şekilde (4,2 milyar USD) seyretmiştir. Böylelikle, Özbekistan 2018 yılında GSYH cinsinden %8,8 açık vermiştir.

2019 yılında dış ticaret açığı ödemeler dengesi hesabına göre, 9,3 milyar USD'den 9,6 milyar USD'ye yükselmiştir. Buna karşın, transfer gelirlerinin de 4,2 milyar USD'den 5,5 milyar USD'ye artması ile GSYH cinsinden cari açık %5,6'e gerilemiştir.

2020 yılında ise altın dışı ihracat özellikle enerji ihracatı ve turizm gelirleri düşük seviyelerde gerçekleşti ancak bu durumu yüksek altın fiyatları ve düşük ithalat dengeleyerek GSYH cinsinden

cari açığın %5 oranına gerilemesini sağladı. 2021 yılında ülkenin, yüksek altın fiyatları ve artan ithalat nedeniyle GSYH cinsinden %6 cari açık vereceği tahmin edilmektedir.

4. ÖZBEKİSTAN PETROL VE DOĞAL GAZ SWOT ANALİZİ (FİTCH)

Güçlü Yönleri:

- 1,8 trilyon tcm (trilyon kübik metre) rezervi,
- Önemli gaz ihracatçısı ve hızlı büyüyen Çin marketinin ihracatçısı,
- Artan gaz üretimi,
- Uluslararası petrol ve gaz şirketlerinin önemli varlığı

Zayıf Yönleri:

- Ülke karayla çevrili, bu nedenle ithalat ve ihracat büyük ölçüde az gelişmiş boru hattı altyapısına dayanıyor.
- Tüketicileri fiyat enflasyonundan korumak amacıyla yurtiçi enerji arzı yüksek oranda sübvansede edilmekte olup bu durum kamu şirketlerinin gelirlerini kısıtlamaktadır.
- Petrol geri kazanım oranı düşüktür.
- Sınırlı ithalat kaynaklarına sahip az gelişmiş alt sanayi bulunmaktadır.
- Sınırlı petrol rezervi ve azalan üretim

Fırsatlar:

- Ek yatırım planları ve üretimdeki artışları ile gaz sektöründe potansiyel bulunmaktadır.
- Yükselen emtia fiyatları Özbekistan'ın özellikle hidrokarbon ihracatı artırabilir.
- Orta Asya'daki diğer ülkelerle işbirliğinin artması şartıyla ülkenin karayla çevrili ülkenin doğal kaynaklarını ilgi çekici hale getirebilir.

- Ülke geniş çapta petrollü şeyl (ısıtıldığında doğal gaz ve petrol elde edilen kayaç) tutabilir.
- Cumhurbaşkanı Mirziyoyev yönetimi tarafından yürütülen reformlar ile iş ortamında iyileştirmeler gözlenmiştir.
- Rafine sektörü modernizasyondan geçmekte olup bu durum rafine ürünlerin üretimini ve ihracatı yükseltebilir.

Tehditler:

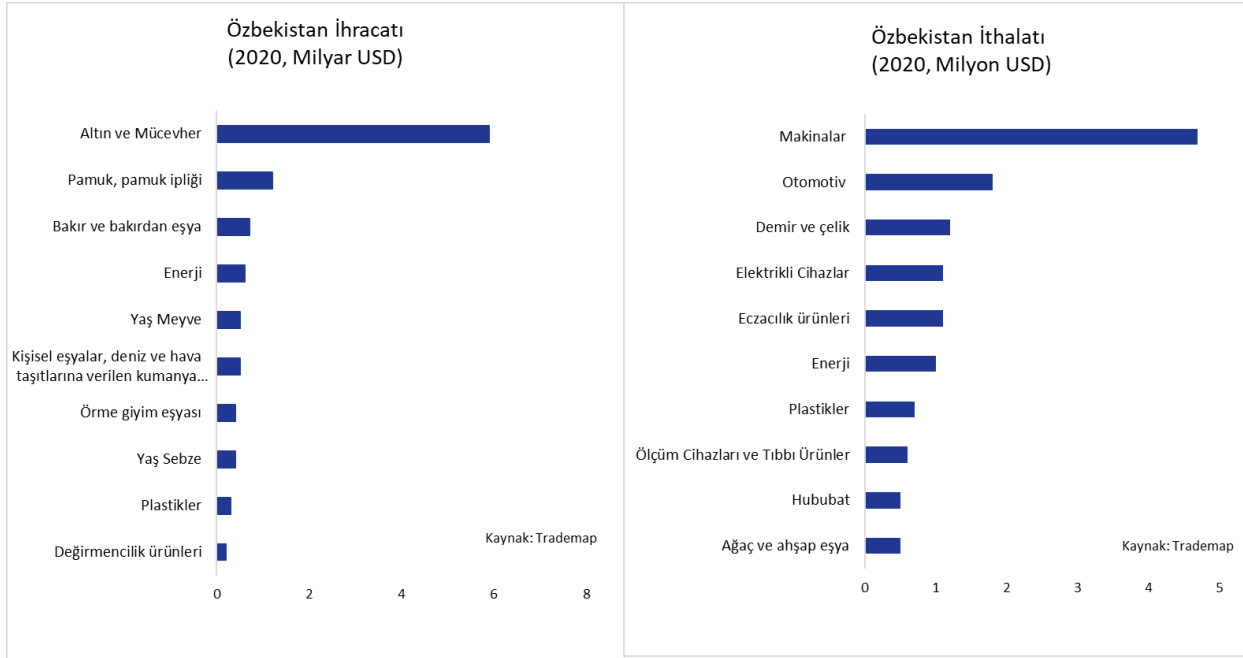
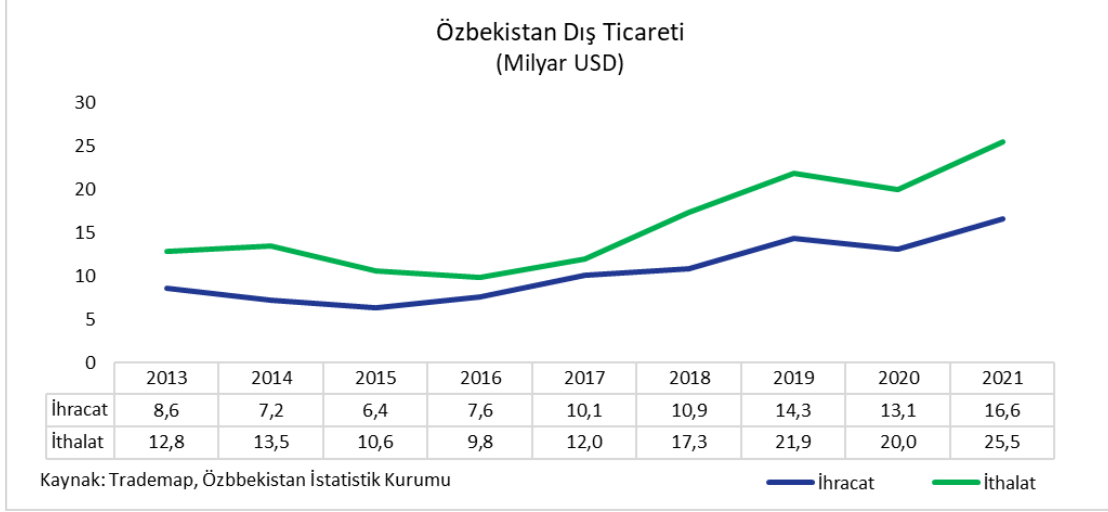
- Gazın dış pazarlara yöneltilmesi, sınırlı yurt içi rafine yakıt üretimi ve akaryakıt ithalatının üzerindeki kısıtlamalar, iç tüketimdeki artışı baskılayabilir.
- Son yıllarda petrol yataklarının vadesinin dolması ile ülke net enerji ithalatçısı haline gelmiştir.
- Kovid sonrası dış talebin (özellikle Rusya ve Çin) değişkenlik göstermesi.

5. ÖZBEKİSTAN DIŞ TİCARETİ

Özbekistan dış ticareti genellikle açık vermektedir. Yoğun ithalat nedeniyle açık vermekte olan ülke, dış ticaret açığındaki farkı, ihracatı %33 oranında yükselterek 2017 yılında kapatmaya yaklaşmıştır. Fakat devam eden yıllarda Özbekistan ithalatının ihracat oranından daha fazla artması dış ticaret açığını ortalama olarak 7 milyar USD seviyesine getirmiştir. 2020 yılında ihracat 13,1 milyar USD ithalat ise 20 milyar USD seviyesinde gerçekleşerek 6,9 milyar USD dış ticaret açığı verilmiştir.

2021 yılında ise ihracat bir önceki yıla göre %27 artarak 16,6 milyar USD seviyesine, ithalat ise aynı dönemde %28 artarak 25,5 milyar USD'ye yükselmiştir. Böylelikle 8,9 milyar USD dış ticaret açığı verilmiş ve son 10 yılın en yüksek seviyesinde gerçekleşmiştir.

Altın ve mücevher ihracatı tüm ihracatın %45'inin kapsamaktadır. Bu sektörü takip eden pamuk, pamuk ipliği, bakır ve bakırdan eşya ve enerji sektörleri toplam ihracatın %19'unu kapsamaktadır. İthalat yapısına bakıldığında ise makinalar sektörü toplam ithalatın nerdeyse %25'ini kapsarken, otomotiv, demir-çelik ve elektrikli cihazlar ithalatın %22'sini oluşturmaktadır.

6. TÜRKİYE ÖZBEKİSTAN DIŞ TİCARETİ

2017 yılına kadar Türkiye Özbekistan ile dış ticaretinde net ithalatçı konumda iken 2018 yılından itibaren net ihracatçı olmuştur. 2013 yılında 1,4 milyar USD olan dış ticaret hacmi 2019 yılında 2,3 milyar USD ile rekor kırmıştır. 2020 yılında ihracatın %6 azalarak 1,1 milyar USD'ye; ithalatın ise %15 azalarak 970 milyon USD'ye gerilemesi dış ticaret hacmini de 2,1 milyar USD seviyesine düşürmüştür. 2021 yılında Türkiye'nin Özbekistan'a ihracatı bir önceki yıla göre %60 artarak 1,84 milyar USD seviyesine yükselirken Türkiye'nin Özbekistan'dan ithalatı aynı dönemde %88 artarak 1,8 milyar USD olmuştur. Dış ticaret hacmi ise 2021 yılında bir önceki yıla göre %71 artarak 3,6 milyar USD seviyesine yükselmiştir.

2021 yılında Türkiye'nin ihracatının üçte birinden fazlası makinalar sektöründen gerçekleşirken elektrikli cihazlar, plastikler ve demir-çelikten eşya sektörlerinden ihracat ise tüm ihracatın %25'ini oluşturmuştur. Türkiye'nin Özbekistan'dan ithalatının yarısından fazlasını bakır ve bakırdan eşya ve bakırdan eşya sektöründen gerçekleştirmiştir.

